

ДИРИГЕНТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ВАСИЛЯ ЇЖАКА В КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ ПРИКАРПАТТЯ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

В статті висвітлюється диригентська діяльність Василя Їжака в контексті культурно-мистецького життя Прикарпаття другої половини ХХ століття. Розглядається музично-виконавська хорова естетика видатного диригента і педагога. Виявляються контекстуальні зв'язки подвижницької праці диригента з традиціями національної хорової школи.

Ключові слова: художній світогляд, хорова естетика, виконавський стиль, музична інтерпретація.

У другій половині ХХ століття в різних регіонах нашої країни розгортається надзвичайно плідна творча діяльність нової генерації митців, які представляють Львівську музично-виконавську школу. Непересічною постаттю у цьому сузір'ї яскравих особистостей був Василь Їжак – визначний диригент, композитор і педагог, подвижницька праця якого сприяла розвитку музичної культури в Прикарпатському краї.

Життя і творчий шлях Василя Їжака, його художні принципи і мистецькі здобутки висвітлювалися в низці наукових праць таких вчених як: Г. Карась, М. Бурбан, Л. Ярославич, Х. Соротхей, С. Пушик, Р. Дудик. Вивчення творчого досвіду, музично-виконавської хорової естетики та педагогічних принципів Василя Їжака й надалі є актуальним для сучасного мистецтвознавства.

Мета статті полягає у висвітленні диригентської діяльності Василя Їжака в контексті розвитку музичної культури Прикарпаття другої половини ХХ століття.

Об'єктом дослідження є аналіз диригентської діяльності Василя Їжака як культурного феномену Прикарпаття.

Предмет дослідження вбачається нами у розгляді диригентської діяльності Василя Їжака в контексті регіонального культурного простору, у виявленні впливу індивідуальної музично-виконавської естетики на становлення в цьому регіоні нашої країни однієї з провідних сучасних хорових шкіл.

Завдання статті: розкрити основні передумови становлення Василя Їжака як яскравої мистецької індивідуальності; виявити стильові константи виконавської інтерпретації хорової музики визначним диригентом і педагогом; окреслити найважливіші грані подвижницької творчої праці диригента як вияв універсалізму його особистості.

Відомо, що становлення Василя Їжака як яскравої мистецької індивідуальності відбувалося у висококультурному середовищі. Він був сином міністра Закарпатської України в уряді А. Волошина, за що, ще в юному віці, зазнав переслідувань.

Непересічні музичні здібності Василя Їжака виявилися в ранньому дитинстві. Батьки звернули на це увагу – і в шість років він почав приватно опановувати гру на фортепіано у Йолани Гергей. У 1941–1945 рр. Василь Їжак навчався в гімназії, а в 1945–1950 рр. – середній школі міста Ужгорода. Його мистецьке обдарування всебічно розкрилося під час навчання у 1950–1952 рр. в Ужгородському музичному училищі імені Д. Задора (диригентський відділ), а в 1954–1957 рр. – Львівському музичному училищі імені С. Людкевича (диригентський відділ) [3, с. 206].

Василь Їжак отримав у 1958–1964 роках вищу музичну освіту у Львівській державній консерваторії імені М. Лисенка (заочна форма навчання, фортепіанний та диригентський факультети). Він вивчав мистецтво диригування у доцента Михайла Антківа і професора Миколи Колесси, а композиції (приватно) – у професора Анатолія Кос-Анатольського. Мистецькі традиції цього навчального закладу, художня естетика та педагогічні принципи визначних музикантів стали тим методологічним підґрунтям, яке надалі визначило основні обриси багатогранної діяльності Василя Їжака у культурному просторі Прикарпаття [1, с. 391].

Василя Їжака вирізняли виняткова диригентська і педагогічна майстерність, особливий дар до створення виконавської інтерпретації музичних творів, неабиякий організаторський хист, висока загальна культура та інтелігентність.

Багатогранність художнього обдарування Василя Їжака мала різноманітні прояви. Вже в молодому віці він виявляє не тільки яскраві музичні здібності, але й неабиякий хист до театального мистецтва. Ці риси його особистості розкрилися в 1950–1952 роках, коли він працював художнім керівником Міського Будинку культури м. Мукачева. Тут він виступив режи-

сером вистави-опери «Наталка Полтавка» Івана Котляревського. Ідея синтезу різних видів мистецтва отримас у майбутньому найвище втілення в роботі Василя Їжака як фундатора і художнього керівника молодіжного ансамблю пісні і танцю «Верховинка» Івано-Франківського педагогічного інституту імені Василя Стефаника.

Диригентський талант Василя Їжака розкрився усіма своїми гранями в роботі з мішаною хоровою капелюю музично-педагогічного факультету Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника. Цей колектив був створений ним у 1967 році. Натхненна праця визначного майстра з хоровою капелюю, яка продовжувалася до 1994 року, позначена високими мистецькими здобутками.

Неповторна інтерпретація хорової музики різних стилів і жанрів, розмаїта звукова палітра хору залишили незабутні враження у сучасників. Хорову капелю слухали і давали високу оцінку визначні музиканти: Микола Колесса, Віктор Іконник, Михайло Кречко, Анатолій Кос-Анатольський, Євген Козак, Лев Венедиктов та інші. У 1971 році з хоровою капелюю виступав видатний співак Іван Козловський.

Хорова капела налічувала в різні роки від 50 до 70 співаків, її склад був добре укомплектованим як кількісно, так і якісно. Колектив став чудовою школою музично-виконавської та педагогічної майстерності для таких відомих диригентів і співаків, як М. Сливоцький, М. Михайлюк, Г. Карась, В. Олексюк та багато інших.

Важливим джерелом формування самобутнього виконавського стилю хорової капели був її репертуар, який охоплював хорову музику різних стилів і жанрів. Високим рівнем культури вирізнялося виконання національної хорової класики, передусім творів Миколи Лисенка, Дениса Січинського, Миколи Леонтовича, Кирила Стеценка, Миколи Колесси, Євгена Козака.

Художній світогляд і виключна диригентська майстерність Василя Їжака розкриваються різноманітними своїми гранями в інтерпретації хорової музики Миколи Лисенка. Вона завжди була домінуючою лінією мистецьких пошуків диригента і керованого ним колективу. Системне вивчення хорової творчості композитора відбувалося також в класі диригування. Проблеми музичної стилістики хорової музики Миколи Лисенка та окремі аспекти її виконавської інтерпретації розглядалися в контексті вивчення інших музично-теоретичних та музично-історичних дисциплін, передусім таких як аналіз музичних творів, гармонія, сольфеджіо, хорознавство, історія української музики. Така система навчання, яка віддзеркалювала кращі традиції української диригентсько-хорової педагогіки, сприяла формуванню у студентів світоглядних уявлень про сутність музично-виконавського процесу і спонукала до подальшого розвитку їхньої інтелектуальної сфери та природного художнього обдарування.

Диригентська діяльність Василя Їжака вирізняється глибиною художніх концепцій, майстерним звуковим втіленням широкого масиву хорової музики різного жанрового і стильового спрямування. Вона свідчить про його велике мистецьке обдарування, наявність свого бачення музично-виконавського процесу, а також виявляє продуману системність в роботі і невичерпну працелюбність та відданість своєму високому покликанню.

Яскравий диригентський талант і висока музична культура Василя Їжака розкрилися усіма своїми гранями в інтерпретації хорового твору Миколи Лисенка «Оживуть степи-озера». Цей хор є фіналом п'ятичастинної кантати «Радуйся, ниво неполитая», в якій використано один із найцікавіших шевченкових переспівів Біблії – вірш «Ісаїя. Глава 35». В алегоричному тексті Шевченка представлено світлий, ідеальний образ нової, нескореної України, через біблійні символи змальовується майбутнє нації у напружених оптимістичних і життєствердних барвах [3, с. 10].

Зважаючи на те, що в основі поетичного твору лежить біблійний прообраз, музична драматургія кантати віддзеркалює традиції вітчизняної духовної музики. Така концепція дозволяє втілити позачасовий образ всеосяжного масштабу.

Звукове втілення твору «Оживуть степи-озера» стало важливою віхою в історії хорової капели університету. Воно засвідчило стрімку динаміку зростання виконавської культури хорового колективу.

Інтерпретація цього твору, який є квінтесенцією хорового стилю композитора, виразно окреслила такі риси мистецької індивідуальності Василя Їжака як: глибина музичного мислення, особливий дар до втілення художніх образів, блискуча диригентська майстерність, надзвичайний хист до створення такої темброво-динамічної палітри, де всі фактурні шари прослуховуються та співаються.

Василь Їжак є глибоким інтерпретатором хорової музики Дениса Січинського. Незабутні враження в сучасників пов'язані з інтерпретацією Василем Їжаком таких масштабних творів як: хори-кантати «Дніпро реве» (на вірші В. Чайченка (Б. Грінченка) і «Лічу в неволі» (вірші Тараса Шевченка). В цих творах простежується тяжіння до високих гуманістичних тем і мотивів, які втілюють загальнолюдську проблематику, виразно окреслюють тему «художник - суспільство». Ця лінія розкривається також в хоровому триптиху на вірші Івана Франка – «Пісне моя», «Даремне, пісне» і «Непереглядною юрбою». Диригент глибоко усвідомлює і відтворює з хором колективом художню концепцію цих творів. Вони ніби об'єднані однією темою – темою трагічної долі поета-художника в умовах нездійснених надій; при цьому в хорі звучить авторський голос-протест проти гноблення особистості в тогочасному суспільстві.

Диригент є одним із найкращих інтерпретаторів хорової музики Миколи Леонтовича на теренах Прикарпаття. За свою багатолітню музично-виконавську та педагогічну діяльність в університеті ним підготовлено низку концертних програм з творів композитора, які стали окрасою культурно-мистецького життя регіону. Василь Їжак глибоко усвідомлює складність, семантичну багатозначність хорових творів Леонтовича, створених на основі переосмислення народнопісних джерел. Надзвичайно яскравим було прочитання твору «Щедрик» хоровою капелю університету під орудою її наставника. Виконавське втілення диригентом цієї перлини національної хорової спадщини охоплювало такі аспекти як: усвідомлення художньої ідеї та музичної стилістики твору; безперервне розгортання основної мелодичної лінії в партії сопрано та під час її переходу в інші голоси; опрацювання різноманітних прийомів хорового викладу (терцові втори, хорові педалі, підголоски, співставлення регістрів, включення та виключення голосів).

Яскраве виконавське втілення отримала у диригентській діяльності Василя Їжака хорова музика Станіслава Людкевича. Прекрасною ніжно-ліричною мініатюрою є хор «Сонце ся сховало», у якому змальовано картину заходу сонця. Цей твір, створений композитором у 1912 році, увійшов до концертних програм хорової капели університету вже на початку її заснування. Витончене опрацювання Василем Їжаком цієї перлини національної хорової класики стало для багатьох поколінь студентів чудовою школою, взірцем того, як досягається виконавська майстерність. Вражало передусім те, з яким пієтетом ставився Василь Їжак до музичної спадщини Станіслава Людкевича. Це спостерігалось не тільки тоді, коли він вивчав з хором цей та інші твори, а також в класі диригування, де студенти системно опановували доробок композитора в царині хорової музики.

Близькою світовідчуттю диригента є духовна хорова музика, яка була представлена в програмах хорової капели такими творами як: «Літургія» Михайла Вербицького, «Літургія» Олександра Кошиця, фрагменти Літургій Кирила Стеценка, Якова Яциневича, Сергія Рахманінова, Петра Чайковського, Олександра Гречанінова.

Під орудою Василя Їжака у виконанні мішаної хорової капели звучали «Реквієм» Л. Керубіні, «Реквієм» (фрагменти) В. А. Моцарта, «Реквієм» (фрагменти) Дж. Верді; хорові композиції Сергія Танєєва.

Серед найважливіших пріоритетів виконавської діяльності студентського колективу – звукове втілення хорової музики українських композиторів ХХ століття. Розширенню мистецьких обріїв капели сприяла інтерпретація хорового циклу «Пори року» Бориса Лятошинського, низки хорів Ігоря Шамо, Мирослава Скорика. Хор був першим виконавцем творів, написаних Іваном Фіцаловичем.

Виконавський стиль мішаної хорової капели під орудою Василя Їжака відрізнявся такими рисами, як глибина розкриття художньо-образного змісту творів, ансамблева злагодженість звучання, інтонаційна чистота співу, широкий спектр динамічних градацій, тонке відтворення літературно-поетичного і музичного синтезу в хорових композиціях.

Важливою віхою в історії хорової капели університету під орудою Василя Їжака стала виконавська інтерпретація кантати-поєми Левка Ревуцького «Хустина». Цей твір віддзеркалює загальну тенденцію до оновлення музичної мови, яка простежується в творчості українських композиторів у 30-ті роки минулого століття.

В інтерпретації кантати-поєми «Хустина» Василь Їжак виявляє себе як блискучий майстер виконавського втілення масштабних музичних композицій. Його диригентське прочитання окреслює важливі інноваційні ознаки музичної драматургії цього твору. Маємо на увазі поєднання двох тенденцій: узагальненість та сюжетну конкретизацію у розвитку образів. Ці дві лінії виразно простежуються в звучанні хорової капели університету.

Одним із вершинних досягнень хорової капели університету під керуванням Василя Їжака було виконавське втілення хорового твору Бориса Лятошинського на вірші Тараса Шевченка «Тече вода в синє море». Цей твір є шедевром національного хорового стилю 50-х років ХХ століття.

Диригент виявляє глибоке розуміння художньо-образної сфери цього твору, в якому поезія великого Кобзаря набуває філософського узагальнення. Звукове втілення цього одного із найпоетичніших творів композитора виявляє високу музичну освіченість Василя Їжака. Натхненна праця диригента над цим твором охоплювала декілька аспектів. Важливим її спрямуванням було усвідомлення й розкриття художньої ідеї та своєрідності цього твору, який є новим типом композиції в царині хорового мистецтва. За своєю музичною драматургією - це балада епіко-драматичного характеру з розвиненою образною системою.

Вагомі мистецькі досягнення мішаної хорової капели університету пов'язані з іменем відомого музиканта і педагога, професора Ольги Ничай. Вона отримала ґрунтовну музичну освіту у Київській консерваторії імені П. Чайковського, де опанувала мистецтво диригування у професора Елеонори Скрипчинської, а хорового співу – у професора Павла Муравського.

Хорова естетика і педагогічні погляди цих визначних діячів музичного мистецтва мали своїм методологічним підґрунтям музикознавчі ідеї Болеслава Яворського. Музично-педагогічні погляди Б. Яворського являють собою цілісну систему підготовки музиканта, яка передбачає тісний зв'язок дисциплін, завдяки чому розширюються межі свідомої художньої діяльності [4, с. 181].

Під час навчання в консерваторії Ольга Ничай співала в камерному хорі під орудою Віктора Іконника. Виконавський досвід артистки хору, а також спостереження за процесом звукового втілення хорової музики різних стилів і жанрів отримали глибокий відбиток в її художньому світогляді, збагатили інтелектуально і духовно.

Унікальна система навчання, яка увібрала найвищі здобутки музично-теоретичної думки ХХ століття, отримала глибокий відбиток в художньому світогляді Ольги Ничай, сприяла її становленню як музиканта яскравої індивідуальності.

Диригентську діяльність Ольги Ничай в Прикарпатському національному університеті імені В. Стефаника вирізняли довершена інтерпретація хорової музики, глибоке втілення літературно-поетичного і музичного синтезу, створення такої темброво-динамічної палітри звучання, яка віддзеркалювала стильові та жанрові ознаки хорових творів. Надзвичайно виразно ці риси простежуються в роботі Ольги Ничай як диригента, а згодом художнього керівника мішаної хорової капели університету.

Творчий тандем Василя Їжака і Ольги Ничай – це багатолітня співпраця визначних музикантів і педагогів, яка отримала глибокий відбиток у неповторних виконавських інтерпретаціях мішаної хорової капели. Наукове вивчення цього досвіду важливе з точки зору досягнення глибинної сутності феномену диригентської діяльності. Її багатогранність розкривається не лише в мистецькій площині. Василь Їжак і Ольга Ничай подають сучасникам чудовий приклад такої співпраці, яка позначена не тільки великими художніми здобутками, а й високою культурою суто людських взаємин.

Яскравою сторінкою в історії Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника стала творча діяльність молодіжного ансамблю пісні і танцю «Верховинка». Цей колектив було створено в 1967 році за ініціативою новопризначеного тоді ректора Олександра Устименка. Художнім керівником ансамблю ректор запросив із Дрогобича Василя Їжака, балетмейстером – Василю Чуперчук (працювала тут до 1972 року).

До Нового 1968 року була підготовлена велика концертна програма. Натхненна творча праця колективу обумовила стрімку динаміку зростання його виконавської майстерності. Мистецтво ансамблю, яке ґрунтувалося на ідеї синтезу мистецтв, вирізнялося самобутніми рисами.

Неповторна художня палітра колективу мала своїм джерелом народні традиції Прикарпатського краю в царині пісні, хореографії та інструментальної музики. В кожній концертній програмі виразно простежувалася цілісна драматургія та окремі змістовні лінії.

Незабутні враження у сучасників залишили чудовий спів хору і солістів; жанрове і стильове розмаїття постановок та блискуча майстерність танцювального колективу, багатий музичний інструментарій і витончені звукові барви оркестру. Довершене виконавське втілення програми, художня сценографія номерів, яскраві концертні костюми – все це розкривало мистецтво ансамблю надзвичайно багатогранно.

Зустріч з Василем Їжаком, спілкування з цим чудовим музикантом і педагогом залишили незабутні спомини у автора цієї статті. Музично-виконавська естетика Василя Їжака віддзеркалює художні та педагогічні традиції Львівської національної музичної академії імені М. Лисенка. У своїх роздумах про музичне мистецтво і педагогіку він неодноразово повертався до тих часів, коли навчався у видатних вчителів – Миколи Колесси, Михайла Антківа, Анатолія Кос-Анатольського, Станіслава Людкевича. Ці непересічні особистості відкрили перед ним дорогу у високий світ музичного мистецтва. Василя Їжака споріднює з ними багатогранність мистецької діяльності. Його подвижницька творча праця диригента, композитора і педагога на теренах Прикарпаття мала концептуальне значення для формування в цьому регіоні однієї із провідних в країні музично-виконавських та педагогічних шкіл другої половини ХХ століття.

На нашу думку, Василь Їжак належить до найкращих представників мистецької еліти свого часу. Велике природне обдарування, широкий гуманітарний світогляд, глибокі знання в царині музичного мистецтва, тонке відчуття художньої стилістики музичних творів, толерантність і скромність були притаманні цій непересічній особистості.

Диригентська діяльність Василя Їжака стала визначним явищем музичної культури Прикарпаття другої половини ХХ століття. Хорова естетика і педагогічні принципи диригента сприяли формуванню концептуальних засад вищої музичної освіти в регіоні. Унікальний творчий досвід та ідеї визначного Майстра хорового співу є ваговим надбанням сучасної музично-виконавської школи.

1. Бурбан М. І. Українські хори та диригенти / Михайло Іванович Бурбан. – Дрогобич : Посвіт, 2007. – 672 с.
2. Гулеско І. І. Національний хоровий стиль (на матеріалі України та Росії) : навчальний посібник. – 2-ге вид. перероб. і доп. / Інесса Іванівна Гулеско. – Харків : ХДАК 2011. – 90 с.
3. Івано-Франківськ. Енциклопедичний словник / автори-упорядники: Карась Ганна, Діда Роман, Гаврилів Богдан. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2010. – 496 с.
4. Концептуальні засади мистецької педагогіки у вищій школі: колективна монографія / за заг. ред Т. В. Маргинюк, Н. В. Ігнатенко. – Мелітополь : Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 264 с.

В статтє освещается дирижерская деятельность Василия Ижака в контексте культурно-художественной жизни Прикарпатья второй половины XX столетия. Рассматривается музыкально-исполнительская хоровая эстетика выдающегося дирижера и педагога. Обнаруживаются контекстуальные связи подвижнического труда дирижера с традициями национальной хоровой школы.

Ключевые слова: художественное мировоззрение, хоровая эстетика, исполнительский стиль, музыкальная интерпретация.

The article deals with conductor activity of Vasily Yizhak in the context of cultural-artistic life Prykarpattya in second half of XX century. Considered music and performing choral aesthetics outstanding conductor and teacher. Are revealed contextual relations selfless labor conductor with traditions of national choral school.

Keywords: art worldview, choral aesthetics, executive style, musical integration.

УДК 782:477+450»18»

Костянтин Бацак

ІТАЛІЙСЬКА ОПЕРНА АНТРЕПРИЗА О. САРАТО Й Д. МАРІНКОВИЧА В ОДЕСІ 1838–1844 рр.: НА СЦЕНІ ТА ЗА ЛАШТУНКАМИ

Розглянуто діяльність італійської антрепризи О. Сарато й Д. Марінковича в міському театрі Одеси в системі її внутрішніх та зовнішніх зв'язків. Показані особливості цієї антрепризи в контексті історії організації театральної справи в Одесі, виявлена специфіка закордонного ангажементу артистів та музикантів в Італії. Окрему увагу приділено аналізу репертуару та репертуарної політики театру, вивченню виконавської практики італійських оперних артистів, а також громадсько-культурного резонансу від їхньої сценічної діяльності. Залучення джерел зарубіжного походження сприяло розгляду культурно-мистецької й організаційної складової цієї антрепризи у контексті відповідних традицій музично-театрального життя у самій Італії.

Ключові слова: італійська опера Одеси, музично-театральне життя, антреприза О. Сарато – Д. Марінковича, італійські оперні співаки, оперний репертуар.